

**TÁJRENDEZÉSI MUNKARÉSZ****TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK**

## ALAPADATOK, TÉRSÉGI ADOTTSÁGOK

Kemeneshőgyész község Veszprém megye északnyugati részén, a Marcal-folyó mentén fekszik. A település nyugati-északnyugati irányban található a térség központjától, Pápától. Közigazgatási területe az Alsó-Kemeneshát kistájban terül el. A természeti adottságokat e kistáj vonatkozásában vizsgáltuk.

## DOMBORZATI VISZONYOK

A kistáj a Kemeneshátnak a Kám-Csiperek vonalig terjedő északkeleti része, a Marcal és a Rába között, amelynek északkeleti részén fekszik Kemeneshőgyész. Kevésbé tagolt, egységes fennsík jellegű kistáj. Az átlagos völgsűrűség  $2 \text{ km/km}^2$  körüli. Az átlagos magasság 190 méter, az átlagos szintkülönbség  $17 \text{ m/km}^2$ . A kis szintkülönbségek miatt lefolyása gyenge.

## GEOLOGIAI ÉS TALAJTANI ADOTTSÁGOK

Folyóvízi üledékekkel és löszös, vályogos képződményekkel fedett terület.

A Marcal mentén a folyó allúviumán képződött lápos réti talajok jellemzőek. Mechanikai összetételük vályog. Vízgazdálkodásuk a mechanikai összetételből és a szerves anyagok nagy mennyiségéből következően jó, és megfelelő a vízvezető és víztartó képességük is.

A magasabb térszíneken réti csernozjomok jelennek meg, amelyek már löszös, vagy esetenként harmadidőszaki, illetve idősebb üledékeken képződtek. Mechanikai összetételük homokos-vályog.

A térszín emelkedésével az erdőtalajok megjelenése figyelhető meg. Itt a csernozjom barna erdőtalajok, illetve a felszínhez közeli kavicsrétegnél, ahol a durva vázrészek a meghatározóak agyagbemosódásos barna erdőtalaj jelenik meg.

## ÉGHAJLAT

A kistáj mérsékelten hűvös- mérsékelten száraz éghajlatú. A csapadékviszonyok szempontjából a mérsékelten nedves éghajlattípusba sorolható a község éghajlata.

A napfényes órák száma 1900 és 1950 óra/év közötti értéket mutat. Az évi középhőmérséklet  $9,8^\circ\text{C}$ , a vegetációs időszaké  $16,3^\circ\text{C}$  körül mozog. A csapadék évi összege 600-650 mm körüli. Az ariditási index 1,08.

Az átlagos szélesség 3,0-3,2 m/sec. körüli. Leggyakoribb az északi és a déli szélirány.

#### VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A település közigazgatási területét keleten érinti a Marcal-folyó és ezen a részen folyik keresztül a Cinca-patak is, a belterülettől nyugati irányban a Börhend-patak keresztezi a területet.

A település közigazgatási területe a Marcal-folyó vízgyűjtő területéhez tartozik. Az árhullámok részben tavasszal, illetve a nagy nyári záporok idején alakulnak ki, a kisvizek ősszel a leggyakoribbak.

Összefüggő talajvízszint általában 4 méter mélységben, a Marcalhoz közeli területeken 2 méter körül található. Kémiai jellege elsősorban kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos. Keménysége általában 15-25 nk° közötti, míg a szulfáttartalom 60-300 mg/l között mozog. A rétegvíz készlet csekély.

#### ÉLŐVILÁG

A vizsgált terület florisztikai térbeosztás tekintetében a Magyar vagy Pannóniai flóratartomány (*Pannonicum*) Alföldi flóraidékének (*Eupannonicum*) Kisalföldi flórajárásában (*Arrabonicum*) található. A potenciális erdőtársulások között említhetők az ártéri puha- és keményfaligetek (*Salicetum; Querc-Ulmetum*), a gyertyános-kocsányos tölgyesek (*Quercus robori-Carpinetum*), a gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (*Quercus petraeae-Carpinetum*).

A Marcal és a Cinca-patak menti füves területek kiváló élőhelyet biztosítanak a rovar-, és madárfajoknak, kistestű rágcsálóknak. A rágcsálók és apró termetű madarak a bagolyfajoknak, kisragadozó emlősöknek, és más ragadozó madaraknak (egerészölyv, kékes rétihéja, a vörösvércse, a karvaly) jelentenek táplálékot. A patak, illetve folyóparti területek vonzzák a madárfajokat.

A szántóföldi művelés a természetes erdőtársulásokat nagyrészt visszaszorította, azonban a szántóföldeket és földutakat, árkokat kísérő fás, cserjés állományoknak (füzek, nyarok, enyves éger, kökény, egybibés galagonya, fekete bodza, gyepűrózsa) jelentős ökológiai szerepe van. Búvó-, illetve táplálkozóhelyet nyújtanak a lepkéknek, gyíkoknak, az énekesmadárfajok egy részének.

A közigazgatási terület északnyugati felébe benyúló erdőterületeken gazdag az élővilág. Jellemző az énekes-, illetve ragadozómadarak nagy fajgazdagsága. Fő nagyvad faj az őz (*Capreolus capreolus*) és a vaddisznó (*Sus scrofa*). A nagyvad fajok mellett az apróvadak közül a fácán, a nyúl és a róka érdemel említést.

**TÁJ- ÉS TELEPÜLÉSTÖRTÉNET**

Egykor feltehetően összefüggő erdőségek, mocsaras területek borították a felszínt. Feltételezhető, és a régészeti leletek is bizonyítják, hogy már évezredekkel ezelőtt is lakott volt a térség, de az olyan jelentős tájalakító tevékenységek, mint a mezőgazdálkodással együtt járó erdőirtások mai értelemben csak kis területre korlátozódtak.

A X. század elején betelepülő magyar népcsoportok egyrészt magukkal hozták saját mezőgazdasági kultúrájukat, másrészt az itt lakó késő avar telepek lakóinak módszereit használták fel a termeléshez, tenyésztéshez. A középkori magyar állam megszilárdulásakor, a XII-XIII. században indult el a népesség olyan arányú növekedése, hogy szükség volt az erdők irtással szántókká történő átalakítására, a lápok, vizes területek lecsapolására, patakmedrek rendezésére. Az irtás a jobbágyságnak éves tevékenységei közé tartozott.

Az irtás két szakaszból állt: a kivágás és a föld megtisztítása a gyökerektől, tuskóktól. Először a fa törzsén, nem messze a tövétől fejszével körben, gyűrű alakban lefejtették a háncsot, ezért a fa kiszáradt (cserzés). A megkoszorúzott, jelelt fa kifejezéssel pedig azokat a fákat illették, melyeket meghagytak (pl. birtokhatár kijelölésére). A vágásra kijelölt fákat következő ősszel vágták ki. Szárítást elsősorban akkor alkalmaztak, ha a fát a helyszínen, levágás után elégették és a hamu így egyben trágyaként is szolgált. Az elfűrészelt törzseket legallyazták, csomóba rakták, majd csákánnyal, fejszével, irtókapával, ásóval kiszedték a tuskókat és a gyökereket, ezeket helyben elégették. A művelés az első évben ásóval és kapával kezdődött, majd legelő állatokat tereltek az irtásra, melyek trágyázásukkal a talajelőkészítést segítették.

A települést 1290-ben említik először. A XVI. századi török háborúk miatt a lakosság nagyon megfogyatkozott, a falu többször elpusztult, s ennek következtében nagy felületű szántóterületek maradtak parlagon, ahol megindult a begyepesedés, majd a beerdősülés folyamata. A XVIII. század első felének békésebb viszonyai között valamint a Mária Terézia által a környékbe betelepített telepések jóvoltából nőtt a népesség aránya, a degradált területeket megtisztították az elburjánzó növényzettől és az igaerő növekedése lehetővé tette a szinte korlátlan mezőgazdasági művelést. A településen a földművelés és az állattenyésztés mindig meghatározó volt. A gazdálkodást urbáriumokkal szabályozták. Ezek szerint szabad volt az erdei makkoltatás és a közös legelők használata. A XIX. század 50-es éveiben folytak a tagosítások, melyek során újra rendezték a földterületek birtokviszonyait.

Az évszázadok során a település lakói úgynevezett hosszú udvarban laktak, 8-10 család lakott egy fedél alatt, a lakórészek előtt voltak a gazdasági épületek. Az első katolikus templomot a törökök rombolták le, majd 1782-ben épült újjá, de tornya csak

1910-ben készült el. Az evangélikus templomot 1787-ben szentelték fel. A katolikus iskola 1700-ban, az evangélikus 1872-ben épült.

A XX. században a mezőgazdasági gépek megjelenésével és folyamatos fejlődésével új lendületet kapott a mezőgazdálkodás. A repülőgépes növényvédelem valamint a területnyerés miatt megszűntek a mezsgyéken, utak, patakok mentén kialakult erdősávok, a tájszerkezet így „kétdimenzióssá” vált. A vasút és útépités tovább csökkentette a biológiailag aktív felületet, társulásokat, populációkat szakított szét. Fokozódott a vegyszerhasználat, ami elfertőzte a vizeket, a talajt, levegőt. Az állattenyésztés nagyüzemesítésével (istálló állattartás) elkezdődött a gyepfelületek elcserjésedése, majd elakácosodása. A minőségi termelést a mennyiségi termelés váltotta fel, a tájhonos, értékes tölgyesek helyett akác, fenyves, nemesnyaras ültetvényeket (nem erdőt!) telepítettek.

## **TÁJHASZNOSÍTÁS**

### ZÖLDFELÜLETI ELEMELK VIZSGÁLATA

#### *ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSSZERKEZETI SAJÁTÓSSÁGOK*

A településen számos múlt századi barokkos építészeti stílust tükröző, osztópárkányos, macskalépcsős homlokzatú épület látható, amely közül vannak jó állapotúak, de néhány épület állapota jelentősen leromlott.

Az utcaképeket jelentősen meghatározó kerítések változatos kialakításúak, találhatóak teljesen tömör, kőlabazatos, fémmezős és teljes egészében fémhálós kialakítású kerítések is.

Helyenként ugyan megfigyelhetők kétszintes beépítések is, de összhatásban az egyszintes beépítés dominál. A település házainak nagy része ugyan már átépült, de formai elemeikben még fel lehet fedezni a korábbi építészeti stílusok jellemző jegyeit.

A település zöldfelületi adottságai jók, a legtöbb helyen minden lehetőség megvan a többszintes növényállomány kialakításához. Ez az adottság nemcsak a szélesebb közterületekkel kialakított újabb beépítéseknél, hanem az ősi településrészekben (Kossuth, Ady Endre utca) is megtalálható. Az egyetlen szakasz a Szabadság utca nyugati fele, ahol nincs mód a növénytelepítésre.

Jellemzője a településszerkezetnek, hogy gyakran találkozhatunk kiteresedő, szélesebb közterületekkel, amely nagyon előnyös adottság zöldfelületi szempontból. Ilyen az evangélikus templom délnyugati szomszédságában lévő, az óvodával szemközti, vagy a Kossuth Lajos utca templomtól északra lévő szakaszának nyugati oldalán lévő terület

A településen rosszul kihasználták a zöldfelületi adottságok, s ez éppúgy igaz az említett kiszélesedő közterületekre, mint az utcák ültetési sávjaira. Ez nem minden esetben a növényzet teljes hiányát, inkább a lehetőségek

kihasználhatatlanságát jelenti. A településkép zöldfelületi szempontból meglehetősen vegyes képet mutat. Látható, hogy nem készült zöldfelületi koncepcióterv a település zöldfelületeire, hanem többnyire a lakók egyéni ízlésüknek megfelelően ültették ki a növényeket. Ebből következően számos fafaj található, de ezek legfeljebb csak kis szakaszon állandóak, nagyon változó az egyedek kora, magassága, hiányzik az egységes megjelenésű zöldfelület. Egységes gyümölcsfásor főként a Béke utca Táncsics utcától keletre eső szakaszán és az Arany János utca egyes szakaszain található. Itt is megjelennek más fafajok, túlevelű örökzöldek is, de a gyümölcsfák (cseresznye, meggy, dió) dominálnak. A település más részein az egységességet csak 6-8 darab megegyező korú és fajú fa jelenti. Ilyen kiültetéseket lehet látni közönséges nyírből (*Betula pendula*), amelynek természetes példányaival is találkozhatunk. Ezen kívül lucfenyő (*Picea abies*), ezüstfenyő (*Picea pungens*), feketefenyő (*Pinus nigra*), erdeifenyő (*Pinus sylvestris*) himalájai selyemfenyő (*Pinus wallichiana*), tuják és álciprusok fajtái (*Thuja sp.*, *Chamaecyparis sp.*), fehér fűz (*Salix alba*), juhar (*Acer sp.*), hárs (*Tilia sp.*), juharlevelű boglárfa (*Platanus x acerifolia*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), torzsás ecetfa (*Rhus typhina*) található a közterületeken.

A túlevelű örökzöldeket elég nagy számban ültetik az utcákon. Főként a tuja és a hamisciprusok dominálnak, de néhol a fenyők is megjelennek. Ennek a növénycsoportnak alkalmazása egy divathullám következtében terjedt el, pedig nagy tömegben nyomasztóak, kevésbé dekoratívak, mint lombhullató társaik, elhatároló, elzáró hatásuk pedig jóval nagyobb. A keskenyebb sávokba ültetett tuják nagyra növe falszerű lezárást alkotnak, megjelenésük látvány és esetenként közlekedési szempontból is zavaró. Legelőnyösebben a temetőben alkalmazhatók az ottani, hagyományőrző szerepük miatt. A sírok környezetébe, elhatároló sávként megfelelő alkalmazásuk.

Mindezek mellett a zöldfelület jellemzője a cserjék változatos fajösszetétele és más települési zöldfelülettel összehasonlítva a cserjék nagy száma. Nagyon szép nyírt cserjesávokat és csoportokat lehet látni több utcában (Táncsics M. utca, Kossuth u. Petőfi S. utca és templom közötti szakasz, Szabadság u. keleti fele). A nyírt cserjesávok főként fagyalból (*Ligustrum vulgare*), puszpángból (*Buxus sempervirens*), mályvacserjéből (*Hibiscus syriacus*) állnak, de gyöngyvesszőt (*Spiraea sp.*), közönséges orgonát (*Syringa vulgaris*), aranyveszőt (*Forsythia x intermedia*), kerti mahóniát (*Mahonia aquifolium*), nyáriorgonát (*Buddleia sp.*) is látni.

Néhány helyen a házak előtt évelőkiültetésekkel is lehet találkozni. Fő fajaik: a dalmát nőszirm (*Iris pallida* 'Variegata'), a fürtös pálmaliliom (*Yucca filamentosa*), a bőrlevél (*Bergenia cordifolia*). Az ilyen jellegű kiültetések hozzájárulnak az utcaképek díszítettségéhez és a hagyományőrzés szempontjából is fontosak.

A településkapuk zöldfelületi ellátottsága meghatározó. Ebből a szempontból is fontos lenne az egységes fásítás. Békás

felől érkező a fogadókép elég rendezetlen, a jobb oldali potenciális zöldfelület alkalmas megfelelő fogadótér kialakítása, de ez a terület jelenleg elhanyagolt. A településszegélyek megfelelő zöldfelületi ellátottsága a szántók felőli eltakarást biztosítja. Ebből a szempontból a frissen parcellázott részeken kell ügyelni erre, mert ez jelenleg nem biztosított.

#### *KÖZKERTEK, KÖZPARKOK*

A település központi zöldfelületi elemei a római katolikus templom kertje és a hozzá kapcsolódó zöldterületek. A templom dominál a településképben. Kertjére jellemző a túlevelű örökzöldek hangsúlya, amely a déli oldalon keleti tujából (*Thuja orientalis*) álló kiültetést, az északon a tujákon kívül ezüstfenyőt (*Picea pungens*) és idős kúszóborókát (*Juniperus sp.*) jelent. Az egyik ezüstfenyő nagyon rossz állapotban van.

Az ilyen jellegű, magasra növő, zárt falat képező fajoknak jól át kell gondolni a helyét, nehogy később zavaróvá váljanak. Ezen kívül a templomkertben a díszítés is fontos cél, ehhez pedig mindenképpen virágzó cserje- és évelőgyakra van szükség. A kertben inkább ilyen jellegű fajokat, fajtákat javasolt ültetni, a területet jobban kihasználva, kertépítészeti szempontok szerint átgondolt tereket formálva alkalmazásukkal. Az első világháborús emlékkereszt szinte el van rejtve a tuják között, ahelyett, hogy megfelelő keretbe foglalva emelkedne ki környezetéből. Célszerű lenne a templomkert zöldfelületi szempontú rehabilitációja.

Hasonló a helyzet a templomhoz kapcsolódó II. világháborús emlékműnél is. A nyírt fagyalsövénnyel dekoratív, és illik is az emlékműhöz, de a tuják és lucfenyők nem illenek a térre, később elnyomják környezetüket és nem díszítenek.

A templom bejárata előtti cseréptörmelék nem helyettesíti a megfelelő burkolatot. Az ilyen megoldások nem emelik a településközpont képét. Felszámolásuk sürgető feladat.

Az evangélikus templom előkertjében is dominálnak az örökzöldek. Hatalmas, idős nyugati tuják (*Thuja occidentalis*) uralják az előteret. Sajátos hangulatot kölcsönöznek az előkertnek, de az is látható, mennyire zárt falat képeznek. Lombhullató fákkal, cserjékkel változatosabb, természetesebb hatást lehet elérni. A tuják kiöregedése esetén a kert felújítása mindenképp ebben a szellemben javasolt. Nagyon szépek azonban a hátsókert hársfái.

#### *INTÉZMÉNYKERTEK / JELENTŐS ZÖLDFELÜLETI IGÉNNYEL RENDELKEZŐ INTÉZMÉNYEK*

##### Általános iskola, művelődési ház

Rendeltetése szerint zöldfelületi igényű intézménykert, de javasolt lenne közparkként kezelni a jövőben az általános iskolát körülölelő parkot. Olyan jelentőséggel bír a település lakói és az idelátogatók számára is, hogy meg kellene nyitni a parkot a nyilvánosság számára is esetleges időbeli korlátozások mellett. A kastélykert növényei kisebbrészt lombhullatókból, nagyrészt túlevelű örökzöldekből kerülnek ki, melyek között számos idős,

értékes egyed található. A kastélykert kiemelkedő értékei többek között a tiszafa (*Taxus baccata*), az idős luc- és jegenyefenyők (*Picea abies*, *Abies sp.*), a feketefenyő (*Pinus nigra*) és az oszlopos tölgy (*Quercus robur 'Fastigiata'*). Nagyobb figyelmet kellene fordítani a cserjék és évelők telepítésére a kertben, valamint a szomszédos telkek elhatárolására és a szükséges területek, útvonalak leburkolására. A kastély kertjében lévő növényzet egészségi állapotának felmérése javasolt, illetve, funkciók, kertépítészeti terek létrehozása céljából a területre kertépítészeti kiviteli terv készítése javasolt, amelynek megvalósítását az anyagi lehetőségekhez mérten fokozatosan lehet véghezvinni.

A kastélyépület kapuja és kerítése dekoratív, stílusában illik az épülethez.

### Óvoda

Az óvoda kertjében néhány lombos fa, főként nyír, valamint tuja, vörösfenyő, kúszóboróka, aranyvessző és közönséges orgona található. Bár az út mentén, a kerítés mellett orgonasövényt ültettek, az óvodakert és a szomszédos telkek közötti elhatárolás nagyon hiányos, különösen a déli telekhatáron. A növényzet főként a kerítés menti sávban helyezkedik el. Átgondolt koncepció szerint néhány cserjecsoport ültetése a kert belső részeire is javasolt. Elég nagy a terület ahhoz, hogy a mozgásigény kiszolgálása mellett is marad még hely díszítő, térhatároló növényzet telepítésére.

Az óvodakert játékokkal megfelelően ellátott, a jövőben azonban figyelmet kell fordítani a szabványokban rögzített, játékok közötti védőtávolságok betartására és a balesetveszélyt csökkentő burkolatok (pl. gumitégla, homok) játszószerkezetek körüli elhelyezésére.

### ZÖLDFELÜLETI INTÉZMÉNYEK

A zöldfelületi intézményekhez tartozik - így a zöldfelületi rendszer részét képezi - a sportpálya és a temető, amelyeknek körbefásításáról, növényzettel való eltakarásáról gondoskodni kell.

### MEZŐGAZDASÁGI TERÜLET

A településen mindig meghatározó volt a földművelés, de a birtokviszonyok sokat változtak a történelem folyamán. 1945 után 1800 holdat osztottak ki. 1959-ben alakult a termelészövetkezet, amely a lakosság több mint 90%-át foglalkoztatta. A termelészövetkezet jelentős fejlődésen ment keresztül 1945 óta. Jelenleg 250 tehenet tartanak és 12000 pulykát adnak el. Gumiüzeme és varrodája is működik.

A szántóföldek a közigazgatási terület középső részét foglalják el. Talajuk nagyrészt homokos-vályog fizikai féleségű.

A gyepek művelési ágú területek összefüggően főként a belterülettől keletre, a Marcal és a Cinca-patak mentén fordulnak elő. A gyepek nagy része természeti terület.

#### ERDŐTERÜLET

- A településen az erdőterületek nagysága 556,4 ha, amelyből 103,9 ha védelmi, 440,8 ha gazdasági rendeltetésű, 11,7 ha egyéb részlet (tisztás, nyiladék).
- Az erdőterületek 11%-a rendezetlen tulajdonviszonyú, 36%-án a Pápai Erdészeti Gazdálkodási Társaság gazdálkodik, 53%-án magán erdőgazdálkodás folyik.
- A fafajösszetétel a következő: tölgy 6,6%, cser 2,4%, gyertyán 0,5%, akác 65,3%, keménylombos 0,8%, nyár 0,2%, lágylombos 0,8%, fenyő 23,4%.

#### TÁJHASZNÁLATI KONFLIKTUSOK

Tájhasználati konfliktus akkor áll fenn, amikor egyes tájat igénybevevő tevékenységek akadályozóan hatnak a táj ökológiai, tájképi vagy ökonómiai teljesítőképességre. A táj igénybevételeinek hosszú távú, fenntartható hasznosítása érdekében szükség van a konfliktusok feltárására és feloldására. Kemeneshőgyész főbb tájhasználati konfliktusai a következők:

- A Cinca-patak és a Marcal part menti sávjában a gyepes sáv általában megvan, de a fás növényzet számos helyen hiányos, szakaszos megjelenésű. A Börhend-pataknál a gyepes sávról sem lehet beszélni, hiszen a szántók néhol a partvonallal találkoznak. Ennek tájképi és természetvédelmi problémák mellett környezetvédelmi hatásai is vannak, hiszen a szennyezések kiszűrésében, hatástalanításában, a szántókról érkező tápanyagdúsulás megakadályozásában a part menti fás növényzetnek fontos szerepe van.
- A belterülettől keletre lévő állattartó telepnél a település felé ugyan megoldott az elhatárolás, de a másik három oldalon hiányos a tájba illesztés, a külterületi objektum eltakarása. Itt szükséges azonban elmondani azt is, hogy a belterület nyugati oldalán a mezőgazdasági telep tájba illesztése megfelelő módon megoldott. Ritkán látni a környezetétől ilyen vaskos, többszintű növénytávval elválasztott telepet. A takaró növényzetben örökzöldek és lombhullató fajok is találhatóak. Fő fajok: közönséges nyír (*Betula pendula*), erdeifenyő (*Pinus sylvestris*), nyarak (*Populus sp.*), közönséges ördögcérna (*Lycium barbarum*). A géptelep mellett ritkásabb tövises lepényfából (*Gleditsia triacanthos*) és spontán sarjadzó fehér akácból (*Robinia pseudoacacia*) álló fás-cserjés sáv látható.
- Jelentős tájképi konfliktust okoz, és degradált felületet eredményez a külterületi bánya, amely a Kemenesmagasi felől érkező útról is látható. A külfejtéses bányák jelentős

felszínformáló hatásúak, tájképi és ökológiai szempontból is jelentősen károsítják a környezetet.

- A szántók és a lakóterületek találkozása környezetvédelmi és tájképi szempontból sem kívánatos (por, szennyezőanyagok kerülése a házak közé). Az újonnan felparcellázott északnyugati részeken, amelyek beépítése már megkezdődött ez az elhatárolás jelenleg nincs megfelelően megoldva.

## **TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM**

Kemeneshőgyészen országos, vagy helyi jelentőségű védett természeti terület nem található.

Védendő külterületi részek a Cinca-patak, illetve a Marcal menti *természeti területek*. Természetvédelmi (élőhelyvédelmi) szempontból értékes erdő-, de főként gyepterületek tartoznak ide.

Az *érzékeny természeti területként* nyilvántartott külterületi részek a közigazgatási terület keleti felét foglalják magukba. Az érzékeny természeti területekre (ÉTT) vonatkozó szabályokat a 2/2002 KÖM-FVM rendelet határozza meg. Ezeken a területeken olyan gazdálkodási módszerek fenntartása a cél, amely biztosítja a táji értékek, a biodiverzitás, az élőhelyek megőrzését. Ez a gazdálkodási mód támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások betartását jelenti.

A védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak a tájvédelemben az ún. *ökológiai kiegyenlítő felületek*. A nagy kiterjedésű szántók között ezek a növény- és állatfajok számára szolgáló élőhely fragmentumok. Fontosságukat indokolja a településen a mezőgazdasági területek, homogén szántók nagy aránya. Az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek szegélyén, a mezőgazdasági majorokhoz vezető utak, az árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok. A sávok fő fajtái a fűzek (*Salix sp.*), a nyarak (*Populus sp.*), az enyves éger (*Alnus glutinosa*), a kökény (*Prunus spinosa*), az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), a fekete bodza (*Sambucus nigra*), a gyepűrózsa (*Rosa canina*), illetve a nedvesebb árkokban a nád (*Phragmites australis*) és az aranyvessző (*Solidago sp.*). Idetartoznak a külterület északnyugati és keleti részének természeti területeken kívüli erdő- és gyepterületei is. E területek fajainak természetvédelmi értéke nem minden esetben magas, de ökológiai szempontból annál fontosabbak. Részben bűvő- és táplálkozóhelyet, részben vándorlási lehetőséget biztosítanak az ökológiai folyosók irányába. E területek részei az ökológiai hálózatnak.

A Cinca-patak, a Börhend-patak valamint a Marcal a part menti kísérő sávval fontos ökológiai folyosó is egyben. A tájhasználati konfliktusoknál már szerepelt, hogy a part menti a fás növényzet hiányos, gyakran egyáltalán nincs meg. A fás növényzetet főként a fűzek és a nyarak alkotják, illetve elszórva az utak menti növényzet már említett cserjefajtái. A jelenlegi állapot elég elszomorító, mert a vízfolyások menti területek

természetközeli állapotukban nagyon jelentős élőhelyek, a fás-cserjés sávok nagyon fontosak lennének.

Az egyedi tájértékek az általános tájvédelem körébe tartoznak. Utalnak a település történetére, vallási, gazdálkodási hagyományaira és fontos szerepük van a település identitástudatának fejlesztésében. Pontos megfogalmazás szerint az ember társadalmi tevékenységével létrehozott tájalkotó elemek, melyek kultúrtörténeti, vagy esztétikai szempontból egy község számára jelentőssé váltak, de nem állnak műemléki, vagy természetvédelmi oltalom alatt. Minden egyedi tájértéknek közösségi jelentőséggel kell bírnia, környezetével együtt értelmezendő.

Kemeneshőgyész település javasolt egyedi tájértékei:

1. Az általános iskola parkjának idős tiszafája (*Taxus baccata*)
2. Feszület a római katolikus templom kertjében
3. Gólyafészek a körjegyzőség épületével szemközt
4. I. világháborús emlékkereszt a római katolikus templom kertjében
5. II. világháborús emlékmű a templom északi oldalán
6. Gólyafészek a templom keleti oldalán lévő ház kéményén
7. I. világháborús emléktábla az evangélikus templomnál
8. Idős hársak (*Tilia sp.*) az evangélikus templom kertjében
9. Síremlék az evangélikus lelkészlak udvarán (Beliczay Jónás síremléke)
10. I. és II. világháborús emlékmű
11. A külterületen található kunhalmok

## **JAVASLAT**

### ZÖLDFELÜLETRE VONATKOZÓ JAVASLATOK, ZÖLDFELÜLET-SZABÁLYOZÁS

A település egész területére részletes zöldfelületi terv készítése javasolt, az egységes arculat megteremtése érdekében. A település zöldfelületi rendszerének kialakításához szükséges alapvető koncepcionális javaslatokat fogalmazunk meg ebben a fejezetben.

Legsürgetőbb feladat az egységes fasor létrehozása, lehetőleg koros, többször iskolázott fák felhasználásával, hogy hatásuk minél hamarabb érvényesüljön.

A fasorok hiánya miatt a légvezetékek szembetűnőbben dominálnak a településen, földkábelbe helyezésük kívánatos lenne. Alacsonyabb termetű fák közül lehet választani, ha erre nincs lehetőség, de a csere mindenképp megfontolandó legalább a központi területeken, a templom környezetében, a Kossuth Lajos utcán.

Ki kell hangsúlyozni a vizsgálatban már említett kiteresedő, szélesebb közterületek kihasználtságának javítását (az evangélikus templom délnyugati szomszédságában lévő, az óvodával szemközti területek, vagy a Kossuth Lajos utca templomtól északra lévő szakasza). Ezek a potenciális zöldfelületek jó eloszlásban,

nagy arányban vannak jelen a belterületen, s kialakításukat a fasorok telepítésével párhuzamosan javasolt végezni. Megfelelő kialakításuk esetén a település számos pihenőparkkal lehet gazdagabb. E területekre legalább koncepcionális kertépítészeti terv készítése javasolt, a funkciók megfelelő elosztásának céljából (pihenés, játék).

A potenciális zöldfelületek összekapcsolása javasolt a közkertekkel (római katolikus templom), illetve fontos a jelentős zöldfelületi igényű intézmények kertjeinek rendezése is. A körjegyzőségi épület környezetének zöldfelületi szempontú rendezése javasolt.

Ide kapcsolódik a burkolt, rendezett parkolók kialakítása is az intézmények környezetében, illetve a lakóépületek előterében.

A településen nagy mennyiségben alkalmazzák a cserjéket és a fajösszetétel is változatos. További felhasználásuk a szűkebb utcárszekeken, illetve a többszintű növényállomány megteremtése céljából javasolt.

Az évelőkiültetések nemcsak a központi részeken, de hagyományörzés, díszítés szempontjából a házak előtti területeken is kívánatosak. Jelenleg láthatók előremutató kezdeményezések ebből a szempontból, számos épület előtt található dekoratív kiültetések.

A jövőben kerülendő a túlevelű örökzöldek domináns ültetése, mert vizuálisan és funkcionálisan is áthatolhatatlan falat képeznek idősebb korokra, inkább zavaró hatást keltenek, mint díszítik, kiemelik az adott utcárszt. Tömegesen alkalmazott helyeken ajánlott fokozatos cseréjük a zöldfelületi rendszer kialakítása során.

A tájjelleg megtartására alkalmas növényfajokat közöljük az alábbiakban. Ezek egy része (többsége) hazánkban őshonos, kisebbik része pedig elsősorban a gyümölcsfajokból illetve a falusias jelleget tükröző parasztkerti növényekből kerül ki.

#### FÁK

<i>Acer platanoides</i>	Korai juhar
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Hegyi juhar
<i>Carpinus betulus</i>	Gyertyán
<i>Fraxinus excelsior</i>	Magas kőris
<i>Juglans regia</i>	Közönséges dió
<i>Platanus x acerifolia</i>	Platán
<i>Prunus amygdalus</i>	Mandula
<i>Quercus robur</i>	Kocsányos tölgy
<i>Salix alba</i>	Fehér fűz
<i>Tilia cordata</i>	Kislevelű hárs
<i>Tilia tomentosa</i>	Ezüsthárs

#### ALACSONY TERMETŰ FÁK

Alacsony termetű gyümölcsfák (meggy, szilva)	
<i>Crataegus laevigata</i> 'Paul's Scarlet'	Bíborvirágú galagonya
<i>Pyrus calleryana</i> 'Chanticleer'	Kínai

körte

*Sorbus borbásii* Borbás-berkenye  
*Tilia tomentosa* 'Bori' Ezüst hárs 'Bori' fajtája

**CSEJÉK**

*Berberis vulgaris* Közönséges borbolya  
*Buxus sempervirens* Puszpáng  
*Cornus mas* Húsos som  
*Cornus sanguinea* Veresgyűrű som  
*Corylus avellana* Mogyoró  
*Cotinus coggygria* Cserszömörce  
*Crataegus monogyna* Egybibés galagonya  
*Juniperus sabina* 'Tamariscifolia' Nehézszagú boróka

(temető!)

*Hibiscus syriacus* Mályvacserje  
*Hippophäe rhamnoides* Homoktövis  
*Kerria japonica* 'Pleniflora'  
 Boglárcserje  
*Kolkwitzia amabilis* Kínailonc  
*Laburnum anagyroides* Aranyeső  
*Ligustrum vulgare* Vesszős fagyal  
*Philadelphus coronarius* Jezsámen  
*Prunus spinosa* Kökény  
*Prunus tenella* Törpe mandula  
*Spiraea cinerea* 'Grefsheim' Hamvas

gyöngyvessző

*Spiraea x vanhouttei* Köz. gyöngyvessző  
*Syringa vulgaris* Kerti orgona

**ÉVELŐK**

*Aster sp.* Őszirózsa  
*Bergenia cordifolia* Szívlevelű bőrlevél  
*Calendula officinalis* Körömvirág  
*Chrysanthemum sp.* Krizantém  
*Convallaria majalis* Májusi gyöngyvirág  
*Hemerocallis sp.* Sáslilium fajok  
*Hosta sp.* Árnyéklilium fajok  
*Iris pallida* 'Variegata' Dalmát

nőszirm

*Lavandula angustifolia* Levendula  
*Rosa sp.* Rózsa fajok  
*Salvia officinalis* Orvosi zsálya  
*Sedum sp.* Varjúháj  
*Sempervivum sp.* Kövirózsa  
*Yucca filamentosa* Fürtös pálmalilium

**TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI JAVASLATOK**

A természeti terület belterületbe nem vonható, rajta beépítésre szánt terület, bányaterület nem jelölhető ki. Művelési ág változtatása, illetve közmű, közút építése környezeti hatásvizsgálat alapján, a természetvédelmi hatóság által

meghatározott feltételekkel engedélyezhető. A vízfolyások, vizes élőhelyek partvonalától számított 50 méteren, állóvizek partvonalától számított 100 méteren belül új épületek, mesterséges létesítmények elhelyezése, illetve a partvonalától 1000 méteren belül a vizekre és a vízben élő szervezetekre veszélyes vegyi anyagok kijuttatása, elhelyezése tilos.

Érzékeny természeti területen csak extenzív jellegű, vagy természet- és környezetkímélő gazdálkodási módszerek használhatók. A kialakult tájhasználatot megváltoztatni csak a természeti állapothoz közelítés érdekében lehet.

Fontos táj- és természetvédelmi feladat a hiányzó fasorok, erdő- és cserjesávok pótlása, illetve ezek segítségével kapcsolódási pontok kialakítása az ökológiai folyosók irányába. Ez a szempont kiemelt fontosságú a nagyarányú mezőgazdasági művelés, és az ezen belül is a jelentős, nagy területű, homogén szántók miatt. Szükséges az utak, árkok menti fás, cserjés sávok kiegészítése, pótlása. Az erdő-, és cserjesávok védelme nemcsak ökológiai, hanem tájképi szempontból is fontos. Ökológiai előnyeinek túl a fasorok, cserjesávok telepítésének talajvédelmi, vízháztartásbeli előnyei is vannak (szélerő csökkentése, száritóhatás csökkentése).

Javasolt a külterületi erdők, cserjesávok, fasorok felújításánál, erdőtelepítésnél a tájidegen fafajok őshonos fafajokra történő fokozatos cseréje, a fasoroknál, cserjesávoknál többszintű, változatos fajösszetételű sávok létrehozása.

Az egyedi tájértékek megóvásának szükségességét a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rögzíti a 6.§ 2. bekezdésében. A védelem szempontjából fontos a tájértékek kataszterezése, amit az MI-13-25 műszaki irányelv rögzít. A tájérték felmérésén túl a védelem elengedhetetlen része a folyamatos állapot, illetve állagmegóvás, valamint az egyedi tájérték környezetének rendezése is (határoló kerítések felújítása, környezetük növényesítése).

#### TÁJREHABILITÁCIÓS JAVASLATOK

A tájrehabilitációs feladatok megvalósítása nagyon fontos a táj adottságainak hosszú távú megtartásához. A legfontosabb rehabilitációs javaslatok a következők:

- Tájrehabilitációs feladat a Börhend-patak, a Cinca-patak és a Marcal-folyó parti sávjának rendezése, növényhiányos szakaszainak őshonos fajokkal történő kiegészítése. Fontos, hogy a szántók sehol ne érintkezzenek a vízfolyásokkal, ezért a kezelésre fenntartott parti sávon kívül a patakokat legalább az egyik partoldalon 10 méteres, őshonos fajokból álló fás-cserjés sáv válassza el a mezőgazdasági területtől. Ezáltal csökken az erózió, szűrőhatás érvényesül a vízfolyás felé, kedvező mikroklíma alakul ki, valamint táplálkozó-, és szaporodóhelyként szolgál az élővilág számára. A patakok teljes körű (ökológiai, hidrológiai) revitalizációja javasolt.
- A bányaterületre rehabilitációs terv készítése és a rehabilitáció fokozatos kivitelezése szükséges.

- Figyelmet kell fordítani a külterületi major (keleti oldal) növénytelepítéssel, fasorokkal történő tájba illesztésére, a hiányzó oldalakon a növény-sáv kialakítására.
- Környezetvédelmi és tájéskztétikai szempontok miatt a lakóterületek és a szomszédos szántók erdő- és cserjesávokkal történő elválasztása szükséges tájképvédelmi és környezetvédelmi okok miatt. Erdősáv telepítése javasolt a teljes belterület, valamint a majorok köré.
- Az utak tájba illesztése, környezetük rendezése javasolt. Ennek biztosításához a következők szükségesek:
  - az utak burkolatának folyamatos javítása, karbantartása
  - az útszéli árkok tisztítása, a vízelvezetés biztosítása
  - a közlekedési utakat kísérő fasorok felújításánál a tájidegen fajoknak (akác, nemesnyár) honos fajokra történő fokozatos cseréje, valamint az utak menti hiányos szakaszokon tájhonos fajokból álló fasor és cserjesávok telepítése (lásd: Telepítésre javasolt növények jegyzéke)
- Az erdőterületek, illetve erdősávok, fasorok telepítése, felújítása őshonos fajokkal történjen (tölgyek, hársak, kőris, szil, hazai nyarak).